

УДК 336.717:339.7

І. В. Шамова

канд. екон наук, доц.,
доцент кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕВОЛЮЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БАНКІВНИЦТВА В США

В статті розкривається суть і основні форми одного із напрямлений сучасної тенденції глобалізації світової економіки — еволюції міжнародного банківського дела. Об'єктом дослідження являється історичний досвід США в питанні допуску іноземного капіталу в національну економіку, а також розвиток міжнародних операцій американських банків.

The movement toward globalization of world economy and banks is continuing ever more rapidly. The main subject of this article is the experience of the evolution of international banking in USA as within so out of the country.

Ключові слова: міжнародна банківська справа, банківські відділення, представництва, дочірній банк, міжнародна банківська корпорація, консорціальний банк, міжнародне банківництво.

У дослідженнях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених розглядаються окремі аспекти міжнародної банківської справи. Серед них — Р. Глен Габбард, М. Енг, Ф. Лис, Е. Долан, Е. Рид, Л. А. Дробозіна, В.Н. Шенаєв, В.М. Соскін, Н.Є. Бойцун, С. Я. Моринець та ін. (1–3). У їх працях наведено вичерпне визначення суті міжнародного банківництва та шляхів його розвитку та вдосконалення. Однак через складність і місткість цього поняття, різні підходи до його застосування, воно ще лишається недостатньо вивченим у контексті впливу на діяльність вітчизняних банків. Метою цієї статті є розгляд досвіду еволюції міжнародного банківництва в США як з точки зору входження іноземних банків у національну економіку, так і з точки зору експансії банків за межі національної економіки з погляду інтересів українських банків у цьому процесі.

Взятий Україною курс на інтегрування у світовий економічний простір, стрімке зростання українських банків ставить питання не лише допуску іноземного капіталу в національну банківську систему, що потенційно може загрожувати втратою контролю за національною банківською системою, на чому неодноразово наголошували спеціалісти, а й надає найбільшим українським банкам можливості подальшого розвитку міжнародного

банківництва та їх експансії за межі країни. Цього вимагають інтереси як самих українських банків, так і їх клієнтів, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. У зв'язку з цим актуальними постають питання еволюції та сучасного стану міжнародного банківництва.

Міжнародне банківництво, або міжнародний банківський бізнес у літературі найчастіше розглядається лише у контексті обслуговування банками зовнішньоекономічної діяльності клієнтів, тобто переважно через обслуговування зовнішньої торгівлі [1, с. 276; 3. с. 347]. На наш погляд, такий підхід значно звужує суть цього поняття. Воно повинно охоплювати як діяльність іноземних банків, так і діяльність національних банків у всіх операціях за межами національних економік.

Оскільки серед торгових та економічних партнерів України одне з провідних місць займають США, тому досвід саме цієї країни в еволюції поглядів на міжнародне банківництво та можливі альтернативні організаційні форми проникнення іноземного капіталу в національні банківські системи ми розглянемо на прикладі американського законодавства.

Банківська система США помітно відрізняється від інших банківських систем. По-перше, американська система розподіляється на 50 напівсамостійних систем штатів, які діють під подвійним наглядом (федеральним та штатним), по-друге, політика США не дуже сприяє, але й не забороняє внутрішні та зовнішні інвестиції іноземних та американських банків. Відкриття зарубіжних відділень завжди було основним засобом проникнення та розміщення капіталу американських банків за рубежем.

Традиційно вступ до американського банківського середовища іноземними банками обмежувався протекціоністськими банківськими законами США про банківську діяльність. Перед тим, як у 1978 р. у США був прийнятий Закон про міжнародну банківську діяльність (ІВА), іноземні банки могли бути присутніми у цій країні в одній з організаційних форм: юридична особа або дочірнє підприємство, що створено на федеральному рівні або на рівні окремого штату, відділення банку, агентство. Найбільш непривабливою виявилася організація у формі дочірнього підприємства на федеральному рівні. До такої форми використовувалися жорсткі законодавчі обмеження у їх діяльності (правила депозитного страхування, резервні вимоги, обов'язкове знаходження на керівних посадах громадян США тощо). Більше того,

діяльність дочірніх підприємств була суттєво обмежена Законом про банківські холдингові компанії (1956 р.), який забороняв банку володіти або контролювати будь-які підприємства, що не пов'язані із банківським бізнесом, крім того на іноземні банки розповсюджувалися обмеження на операції з корпоративними цінними паперами за Законом Гласа-Стигола. Тому більшість дочірніх відділень іноземних банків була зареєстрована на рівні окремих штатів, які залишалися поза межами федерального законодавства та були по суті неконтрольованими.

Вирішуючи цю проблему, Конгрес США в Законі 1979 р., замість того щоб відмовитися від традиційної системи подвійного регулювання (національні та штатні банки), обрав інший шлях. Спростив порядок реєстрації банку на федеральному рівні та надав нові можливості іноземним банкам. Разом з додатковими можливостями іноземні банки отримали й додаткові обмеження на свою діяльність, а саме, ці відділення повинні обов'язково страхувати депозити у Федеральній корпорації страхування депозитів, резервні вимоги розповсюджувалися на всі відділення та агенції. Подальше посилення контролю за іноземними банками було пов'язано із прийняттям відповідних законів у 1991 та 1993 рр. Унаслідок цих змін подвійна система регулювання банківської діяльності в США більш не розповсюджується на іноземні банки, бо ліцензія, що надана на рівні штату, вже недостатня для початку роботи.

Створенню представництв іноземних банків у США сприяли ті самі чинники, які стимулювали вихід банків США за межі країни. У 2000 р. іноземні банки володіли приблизно 600 млрд дол. США активів у США, або близько 12 % сукупних банківських активів у цій країні [3, с. 451]. Така значна частка активів зумовлювала побоювання щодо можливості іноземного контролю над банківництвом США (зокрема, у таких штатах, як Каліфорнія, де вплив іноземних банків є доволі потужним). Деякі аналітики стурбовані тим, що іноземні банкіри надаватимуть кредити за рахунок американських депозитів за кордон, що піде на шкоду кредитуванню внутрішніх позичальників. Однак експерти, які вивчали кредитну діяльність японських та інших іноземних банків у США, не виявили доказів цьому.

Закон Райджла-Ніла про банківництво між штатами та ефективність створення філій від 1994 р. дозволив іноземним банкам створювати філії у будь-якому штаті за межами свого штату, як-

що вітчизняні банки мають можливість створювати філії за тих самих обставин. Дочірній банк у США трактується як внутрішній банк. Тобто він є об'єктом внутрішнього банківського регулювання і не обов'язково повинен мати назву свого материнського іноземного банку. Дочірній банк у США також може створювати корпорації по закону Еджа або структури міжнародного банківництва.

Більшість підрозділів іноземних банків у США та інших країнах займаються гуртовими операціями, тобто вони обслуговують інші банки, які, у свою чергу, обслуговують малі роздрібні рахунки індивідів та фірм. Однак останнім часом багато іноземних банків входять на роздрібний банківський ринок через купівлю частки банків США.

Після скандалів, пов'язаних із банкрутством у 1991 р. Bank of Credit and Commerce International (BCCI), конгрес США прийняв закон про посилення нагляду за іноземними банками для ретельнішої перевірки діяльності іноземних банків. Згідно з новим законодавством, іноземні банки, окрім нагляду з боку Управління контролера грошового обігу або органів банківського регулювання штатів, потрапляли під опіку Федеральної резервної системи. Під час ухвалення рішення про створення нового американського підрозділу іноземного банку, ФРС повинна бути впевнена, що міжнародна діяльність іноземного банку отримує відповідний нагляд з боку регулюючих органів у країні походження. Метою закону є вирівнювання стандартів діяльності внутрішніх та іноземних банків. Нові заходи з нагляду повинні знизити ймовірність повторення скандалу з BCCI.

Одночасно із змінами у регулюванні діяльності іноземних банків у США відбувалася еволюція міжнародної діяльності самих американських банків.

Американські банки, не завжди відводили значну роль міжнародному банківництву. Загалом до Другої світової війни економіка США була закритою. В умовах закритої економіки потоки капіталу між США та іншими країнами обмежувались регульовальними приписами і обсяг міжнародної торгівлі був відносно невеликим порівняно із внутрішньою економічною діяльністю. Крім того, до виникнення комп'ютерних інформаційних систем витрати на здійснення міжнародних операцій були доволі значними. Високі витрати із забезпечення розподілу ризику, ліквідності та інформаційних послуг — головних функцій банківництва —

стримували розвиток фінансових інститутів за межами національних кордонів.

Надзвичайне зростання міжнародної торгівлі та мобільності капіталу після Другої світової війни призвело до швидкого розвитку міжнародного банківництва. До 1960-х років прогрес в обробці інформації та телекомунікаціях призвів до зниження вартості надання банківських послуг і спричинив розширення міжнародного банківництва та конкуренції між банками в залученні депозитів і наданні кредитів. Ці види діяльності стрімко розвинулись у 1980-ті роки — міжнародні банківські кредити у США, Західній Європі та Японії зросли з 324 млрд дол. США у 1980 р. до кількох трильйонів доларів США у 2000 р. Понад 160 банків США у 2000 р. володіли представництвами в інших країнах [3, с. 451]. Іноземні банки стали також активнішими у США, про що свідчить їх значна частка у загально американській банківській діяльності. Деякі важливі міжнародні фінансові центри розташовані на території нерегульованих офшорних ринків, які характеризуються слабким регулюванням або взагалі його відсутністю та низьким оподаткуванням банківських прибутків. Провідні офшорні ринки знаходяться у Карибському регіоні (особливо на Багамських та Кайманових островах), у Гонконгу та Сінгапурі. Інколи нерегульовані ні американськими, ні закордонними органами, ці банки мають трильйони доларів депозитів та кредитів.

Багато банків США мають підрозділи та філії за кордоном з активами на понад 500 млрд дол. США. Для організації своєї іноземної діяльності банки США можуть використовувати: 1) філії, 2) корпорації згідно із законом Еджа (про порядок заснування закордонних філій американських банків 1919 р.); 3) представництва в іноземних фінансових фірмах і 4) міжнародні банківські структури (табл. 1).

Філії, відділення. Деякі банки США використовують свої філії в усьому світі для залучення депозитів та надання кредитів. Оскільки вони є окремими офісами банків США, ці іноземні філії безпосередньо підтримуються капіталом та ресурсами банку США. Філії у Лондоні контролюють більшість активів через те, що Лондон є світовим фінансовим центром. Однак у зв'язку з розширенням торгівлі між фірмами США та фірмами Близького Сходу і Латинської Америки швидкого розвитку набули філії американських банків у цих регіонах. Нарешті, багато банків

США володіють філіями в країнах Карибського регіону, де відсутнє оподаткування. Ці філії в основному діють як прихована діяльність, що існує переважно для переміщення коштів по всьому світу. За деякими винятками, іноземні філії банків США надають повний спектр банківських послуг, хоча законодавство інших країн може обмежувати ці послуги.

Корпорації, створені по закону Еджа. Спеціальні підрозділи банків США, а інколи й іноземних банків, називають корпораціями закону Еджа. Створені згідно із законом Еджа від 1919 р., ці підрозділи обслуговують клієнтів, які здійснюють активну діяльність у міжнародній торгівлі. Вони також наділені повноваженнями, яких не мають внутрішні банки, такими, як звільнення від обмежень на створення філій за межами штату. Корпорації закону Еджа можуть приймати депозити від іноземців та резидентів (якщо банк використовує ці депозити в операціях з міжнародної торгівлі). Корпорації можуть надавати лише послуги з міжнародного банківництва — вони мають право надавати кредити для фінансування іноземної торгівлі та здійснювати операції з іноземною валютою, однак не мають права приймати звичайні депозити від резидентів США або надавати внутрішні комерційні кредити своїм резидентам. До 1990-х років багато банків створили корпорації закону Еджа, щоб обійти обмеження на входження на головні банківські ринки США. Дозвіл на створення корпорації закону Еджа, у разі відповідності вимогам статутного капіталу, надає Федеральна резервна система.

Представництва використовуються тоді, коли уряд країни, що приймає, не дозволяє відкриття філій, відділень чи дочірніх банків, або як перша стадія для подальшого відкриття відділення.

Представництва в іноземних фінансових фірмах. Місцева банківська холдингова компанія може володіти контрольним пакетом в іноземних компаніях з надання фінансових послуг, таких, як банки або фінансові компанії. Правила, встановлені ФРС, (яка регулює міжнародну банківську діяльність банків-учасників, їхніх банківських холдингових компаній та корпорацій закону Еджа), вимагають, щоб участь банків США у міжнародних фінансових фірмах була тісно пов'язана з банківництвом. Ці види діяльності регламентуються Інструкцією «К» Федеральної резервної системи.

Дозволені у 1981 р. Радою директорів Федеральної резервної системи **структури міжнародного банківництва (IBF)** є американ-

ськими установами, яким заборонено здійснення банківської діяльності всередині країни. IBF приймає строкові депозити і надає кредити іноземним домогосподарствам та фірмам. IBF не може вести свій бізнес на території США, за винятком операцій зі своїм материнським банком або іншими IBF. IBF вигідна для банків, оскільки на неї не поширюються резервні вимоги, федеральні обмеження на процентні платежі вкладникам.

Таблиця 1

**ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА
АМЕРИКАНСЬКИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

Форми	Види діяльності	Переваги	Недоліки
Відділення	Загальна банківська діяльність	Легкість в управлінні	Всі збитки по операціях йдуть за рахунок головного банку
Представництво	Контакти з клієнтами	Легкість організації, мала вартість	Обмеження в діяльності
Агенція	Широкий перелік операцій	Немає обмежень у кредитування	Не може приймати депозити
Дочірній банк	Загальна банківська діяльність	Розширення через поглинання	Уряд країни діяльності банку може обмежити використання дочірніх компаній
Міжнародна банківська корпорація	Корпорації Еджа	Гнучкість	Спеціальні регулюючі постанови
Дочірня фінансова компанія	Комерційні кредити, лізинг тощо	Використовують там, де заборонені банки	Не може приймати депозити
Торговий банк	Банківська та корпоративна діяльність	Гнучкість	Низький рівень власного капіталу
Консорціальний банк	Банк, що тимчасово створюється для проведення крупних фінансово-кредитних операцій	Самостійна економічна одиниця, участь у євrokредитах	Контроль
Система міжнародних банківських «зон» (підрозділів банків із пільговим режимом (IFB))	Банківська діяльність з євродоларами з відділенням на території США	Сумісні банківські кошти, пільги, розміщення у США.	Не може кредитувати позичальників США

Складено за матеріалами: [1, с. 282].

На практиці IBF — це всього лише одна кімната або офіс у межах звичайного банку. Фактично IBF регулюється так само, як і іноземні філії банків США. ФРС успішно сприяла тому, щоб банки США та іноземні банки значну частину свого банківського бізнесу в США здійснювали через IBF.

Міжнародні банки надають послуги з розподілу ризику, забезпечення ліквідності та інформаційні послуги для фірм і приватних осіб, залучених до міжнародної торгівлі та фінансів. Внутрішнє і міжнародне банківництво мають три схожі риси. По-перше, як і внутрішні банки, міжнародні банки приймають депозити від заощадників і надають кредити позичальникам. По-друге, міжнародні банки знижують операційні витрати (забезпечуючи розподіл ризику та ліквідність на фінансових ринках) та інформаційні витрати для багатьох індивідуальних позичальників і кредиторів. Нарешті, міжнародне регулювання фінансової діяльності може призводити до інновацій у банківських продуктах та на ринках цих продуктів за межами країни так само, як внутрішнє регулювання може стимулювати інновації всередині країни.

Міжнародне банківництво розвинуте в багатьох країнах світу, хоча в основному воно зосереджене у США, Японії, Європі та Карибському басейні, оскільки багато фірм у цих країнах залучені до світової торгівлі, а Нью-Йорк, Токіо і Лондон є фінансовими центрами. Близько половиною усіх іноземних пасивів та активів володіють банки Великобританії, Японії, Сполучених Штатів та Швейцарії. Великобританія та Швейцарія мають найдовшу історію міжнародного банківництва. Участь банків США у міжнародній банківській діяльності стала вагомішою із зростанням обсягів зовнішньої торгівлі американських фірм.

Досвід еволюції міжнародного банківництва в США може бути використаний при вирішенні аналогічних проблем української банківської системи. Подальший розвиток банківської системи України об'єктивно буде визначатися процесами глобалізації та інтернаціоналізації міжнародних фінансових ринків, інтеграцією фінансових інститутів, що означає підвищення ступеню відкритості національної економіки та збільшення питомої ваги іноземного капіталу у національній банківській системі.

Література

1. *Максимото В. Энг, Фрэнсис А. Лис, Лоуренс Дж. Мауер.* Мировые финансы. — М.: Дека, 1998.
2. *Макогон Ю. В., Булатова Е. В.* Международный банковский бизнес. — К.: Аттика, 2003.
3. *Р. Глен Габбард.* Гроші, фінансова система та економіка. — К.: КНЕУ, 2004.

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК 311:336

В. Г. Шевалдіна

старший викладач
кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДОЛОГІЯ СКЛАДАННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ТА БАНКІВСЬКОЇ СТАТИСТИКИ

В статье излагаются принципы построения денежно-кредитной и банковской статистики, основные определения и классификации финансовых активов с учетом рекомендаций МВФ.

In the article principles of construction of money-and-credit and bank statistics, basic determinations and classifications of financial assets, are expounded taking into account recommendations IMF.

Ключові слова: грошово-кредитна статистика, банківська статистика, фінансові активи, інституційні сектори, потоки, запаси.

Грошово-кредитна та банківська статистика представляють собою комплексний масив статистичних даних про запаси та потоки активів та пасивів фінансового сектору країни. Довіра споживачів до статистичних даних виникає тоді, коли статистичні органи є незалежними, а застосовувана методологія обчислення статистичних показників — прозорою. Основними питаннями, що повинні бути покладені в основу побудови методології грошово-кредитної та банківської статистики мають бути такі питання:

- 1) поділ структур на резидентів та нерезидентів;
- 2) розподіл економіки на сектори;
- 3) класифікація різних категорій фінансових активів та пасивів;